

De Oude Hollandse Waterlinie: gered door het water

De Waterlinie
was in de zeventiende eeuw een slimme manier om de steden in de provincie Holland te verdedigen tegen Franse soldaten.

1672 de Republiek van alle kanten werd aangevallen, noemen we dit: het Rampjaar.

Tussen de Biesbosch en de Zuiderzee (het huidige IJsselmeer) werd een strook van ongeveer 80 kilometer land onder water gezet. Omdat de polders daar lager liggen dan de rivieren en de zee, hoefde men daarvoor alleen maar de dijken door te steken.

Uitleggers
waren speciale,
platte schepjes waar
kanonnen op gezet
werden. Deze konden
in ondiep water
varen.

De inundatiesluis in het hart van Nieuwpoort, werd in 1697 onder het stadhuis gebouwd, zodat boze boeren er niet bij zouden kunnen komen.

A colorful illustration depicting a city during a fire. In the foreground, a church with a tall, pointed roof is engulfed in flames. To the right, a large fire is burning in a building. In the background, a large crowd of people is fleeing the city, carrying belongings, and a horse-drawn cart is visible. The scene is framed by a dashed black line, and a green arrow points from the text 'de stad' towards the illustration.

Nederland heette in de zeventiende eeuw 'de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.' In 1672 verklaarden Frankrijk en Engeland en de vorstendommen Münster en Keulen samen de oorlog aan de door handel rijk en machtig geworden Republiek. Ze vielen tegelijkertijd over zee en over land aan. Dankzij admiraal Michiel de Ruyter werd de vijand op zee verslagen. Maar op het land ging het niet goed. Het Nederlandse leger had te weinig soldaten en kanonnen en het gigantische Franse leger veroverde de ene na de andere stad. Er brak paniek uit: het ging slecht met de handiel en het werd onrustig in de steden. Twee belangrijke regenten (bestuurders) Johan en Cornelis de Witt werden op

gruwelijke wijze door een woedende menigte vermoord en de 22-jarige prins van Oranje werd aangesteld als stadhouder en legeraanvoerder. Om Den Haag, het politieke centrum van de Republiek en de belangrijkste steden Amsterdam, Leiden, Delft, Gouda en Rotterdam te beschermen en de vijand te stoppen, liet hij grote stukken land onder water zetten.

The map illustrates the Old Dutch Water Line (Oude Hollandse Waterlinie) in South Holland. The central area is a light blue map showing the coastline and inland waterways. The water line is marked by a thick red line. Various defensive zones and fortifications are highlighted with different colors and icons:

- ATLANTIKWALL** (Atlantic Wall): Indicated by a blue icon of a wall and the text "ATLANTIKWALL" in a blue box.
- LANDGOEDEREN-ZONE** (Land Estates Zone): Indicated by a blue icon of a building and the text "LANDGOEDEREN-ZONE" in a blue box.
- TREKVAARTEN** (Drainage Areas): Indicated by a blue icon of a boat and the text "TREKVAARTEN" in a blue box.
- LIMES**: Indicated by a green icon of a helmet and the text "LIMES" in a green box.
- KINDERDIJK DORDRECHT BIESBOSCH**: Indicated by a green icon of a ship and the text "KINDERDIJK DORDRECHT BIESBOSCH" in a green box.
- GOEREE-OVERFLAKKE**: Indicated by a green icon of a map of Goeree-Overflakkee and the text "GOEREE-OVERFLAKKE" in a green box.

The website address www.geschiedenisvanzuidholland.nl is displayed at the bottom of the map.

De Oude Hollandse Waterlinie: gered door het water

daarmee een belangrijke rol in onze geschiedenis gespeeld.

aan alle kanten een aarden wal en soms een gracht eromheen. Vanaf de wal heb je een goed uitzicht over de omgeving.

Een vesting is een versterkte stad of

The diagram shows a star-shaped fortification (sterkplaats) with three red callout bubbles containing text:

- De koeien konden natuurlijk niet in het water grazen en de gewassen (graan) werden vernietigd.**
- Een schans is een eenvoudig verdedigingswerk, met aan één zijde een aarden wal.**
- legerplaats met grachten, wallen, militaire gebouwen en bewapende legereenheden.**

Below the diagram, a caption reads: "Op 30 december 1672 was het Franse leger op de terugtocht, waarbij het achtergelaten gebied werd vernietigd. (Tekening: Peter Nuyten)"

ken
er met

en als goeder (graan
en rogge) waren
verloren.

Militaire versterking

De Hollandse Waterlinie bestond niet alleen uit onder water gezet land. Langs dijken, sluizen en andere belangrijke plaatsen bouwde men forten en schansen waarop soldaten en kanonnen kwamen. De belangrijkste verdedigingswerken in Zuid-Holland waren vestingsteden als Schoonhoven en Gorinchem. Vanuit Gorinchem (en het tegenoverliggende Woudrichem) en Slot Loevestein) werden vijandelijke schepen met kanonschoten tegengehouden. Bij Schoonhoven, aan de overkant van de Lek, werd Nieuwpoort veranderd in een voor die tijd moderne vestingstad.

Het leger van de Republiek was verdeeld over verschillende provincies. Een deel van de soldaten lag in Nieuwerbrug, vlak bij Bodegraven, waar in de zomer van 1672 het hoofdkwartier van prins Willem III werd gebouwd. Om vanaf deze extra versterkte schans goed zicht te hebben, braken de Nederlandse soldaten enkele huizen af.

De vestingsteden Nieuwpoort en Woudrichem tegenwoordig (Foto: EIT)

(en het tegenoverliggende veld) Een deel van de soldaten lag in soldaten omkeerde walzen en

De Hollandse Waterlinie bestond niet alleen uit onder water gezet land. Langs dijken, sluizen en andere belangrijke plaatsen bouwde men forten en schansen waarop soldaten en kanonnen kwamen. De belangrijkste verdedigingswerken in Zuid-Holland waren vestingsteden als Schoonhoven en Gorinchem. Vanuit Gorinchem (en het tegenoverliggende Woudrichem en Slot Loevestein) werden vijandelijke schepen met kanonschoten tegengehouden. Bij Schoonhoven, aan de overkant van de Lek, werd Nieuwpoort veranderd in een voor die tijd moderne vestingstad.

Het leger van de Republiek was verdeeld over verschillende provincies. Een deel van de soldaten lag in

An aerial photograph of a fortified city, likely a Dutch city like Amsterdam, showing a star-shaped fortification with a central canal and surrounding urban area.

Nieuwerbrug, vlak bij Bodegraven, waar in de zomer van 1672 het hoofdkwartier van prins Willem III werd gebouwd. Om vanaf deze extra versterkte schans goed zicht te hebben, braken de Nederlandse soldaten enkele huizen af.

Lesmateriaal voor basis- en voortgezet onderwijs

Het educatieve project 'Oude Hollandse Waterlinie: een geschiedenis vol nattingheid' laat leerlingen kennismaken met hét grote water- en verdedigingswerk uit de Gouden Eeuw. Leerlingen gaan zelf op onderzoek uit naar de geschiedenis van de Oude Hollandse Waterlinie, waarvan de sporen in hun eigen omgeving zijn terug te vinden.

Download het lesmateriaal gratis op
www.geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/educatie-oude-hollandse-waterlinie
Nog vragen? Neem contact op via educatie@erfgoedhuis-zh.nl of 015-215 4350.

Download gratis
het lesmateriaal
over de
Oude Hollandse
Waterlinie.

In **2022**
bestaat de
Oude Hollandse
Waterlinie
350 jaar.

Tip
Wandel met
boerenzoon **Adriaan Claasz**
en boodschapper **Henrick van**
Wegen door het gebied van de
Oude Hollandse Waterlinie met
spannende audiotours.
Je kunt ze gratis downloaden
op struinenenvorsen.nl

Voor zowel het basisonderwijs en voortgezet onderwijs is een lespakket te downloaden met een handleiding voor docenten, een digitale presentatie en opdrachten rondom de vestingen Gorinchem, Schoonhoven, Nieuwpoort, de Prinsendijk, het Fort Wierickerschans en de Koeneschans.

Een luchtfoto van Fort Wierickerschans. (Foto: Erfgoedhuis Zuid-Holland)

Wat kun je nog zien?

Er is niet veel meer van de Oude Waterlinie te zien. Het meest zichtbaar zijn de negen vestingsteden Naarden, Muiden, Weesp, Woerden, Oudewater, Schoonhoven, Nieuwpoort, Gorinchem en Woudrichem. Deze stadjes hebben allemaal een puntige

Houdt de waterlinie stand?

Eerst kwam het vijandelijke leger inderdaad niet langs de Hollandse Waterlinie. Maar toen het in de winter van 1672 begon te vriezen, liepen de Fransen gewoon over het ijs! Zo werd ons redmiddel plots een troef voor het

December 1672 was het Franse leger op de terugtocht, het achtergelegen gebied werd vernietigd.
(afbeelding: Peter Nuyten)

Frans leger. In december 1672 staken bij Woerden 9000 Franse soldaten het ijs over. Maar terwijl zij op weg waren, ging het snel dooien en begon het ijs te kraken. Toen de eerste soldaten door het ijs zakten, brak er paniek uit. De Fransen besloten via de hoge oevers van de Oude Rijn rechtsomkeert te maken. Toen ze in Zwammerdam en Bodegraven kwamen, waren ze zo gefrustreerd dat ze gingen plunderen. De mensen die niet snel genoeg vluchtten, werden doodgeschoten. Onderweg brandden de Fransen alle huizen, boerderijen en molens plat die ze tegenkwamen. Dit heet ook wel 'de tactiek van de verschroeide aarde.'

iedereen komen kijken, dus ga er eens langs! Zie voor de openingstijden de website fortwierickershans.nl.

Achteraf was de doorbraak over het ijs een van de gevaarlijkste en gruwelijkste gebeurtenissen in die winter. Het leger van de Republiek vluchtte tot achter de Gouwsluis in Alphen aan den Rijn. Zover kwamen de Fransen gelukkig nooit meer. Maar pas tegen het einde van 1673 begon de definitieve aftocht van de vijand.

g, vlak bij Bodegraven,
zomer van 1672 het
d van prins Willem III
wijd. Om vanaf deze extra
schans goed zicht te
aken de Nederlandse
kele huizen af.

*De vestingstad
Nieuwpoort
tegenwoordig.
(Foto: EITI)*

Dit nooit meer!

De Hollandse Waterlinie had ons land gered. Willem III gaf meteen de opdracht om hem nog sterker maken. Vooral op de plaatsen waar de vijand er doorheen was gekomen, bijvoorbeeld langs de oevers van de Lek en de Oude Rijn. Bij Bodegraven, verrees in korte tijd het Fort Wierickerschans. Maar toen het af was, was het al overbodig: men had besloten de waterlinie naar het oosten te verleggen, omdat ook de stad Utrecht van deze verdediging moest kunnen profiteren.

Vanaf 1815 werd er een nieuwe verdedigingslinie ingericht. Vanaf 1871 heette deze officieel de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De linie van 1672 heet sindsdien de Oude Hollandse Waterlinie.

Geduld > Deze poster is vervaardigd naar alle beschikbare bronnen van de Oude Hollandse Waterlinie.
> Illustratie voorster: Jozefien Westing, JOOS-illustraties > Foto's Erigoethuis Zuid-Holland, Rijksmuseum, Peter Nuyten, EITI > Ontwerp: studioboven grafisch ontwerp > Redactie: Marleen van Laanen > Met dank aan: Marc Lamant, Mariëtte Wellenberg, Evelien Masselinck, Lilla Vork > Uitgeverij: De Persgroep Media, uitgeverij van de serie 'Kortom' > Het ontwerp is gebaseerd op de zichten in opdracht van de Provincie Zuid-Holland > Het ontwerp is gebaseerd op de bestaande situatie > Voor meer informatie: www.erigoethuis-zhl.nl > www.geschiedenisvanzuidholland.nl > De ontwikkeling van het onderwijsproject 'Oude Hollandse Waterlinie' is mede mogelijk gemaakt met steun van de provincie Zuid-Holland > Jaar van uitgave 2017

ERFgoedHUIS
ZUID-HOLLAND

Zuid-HOLLAND
provincie

De Hollandse Waterlinie had ons land gered. Willem III gaf meteen de opdracht om hem nog sterker maken. Vooral op de plaatsen waar de vijand er doorheen was gekomen, bijvoorbeeld langs de oevers van de Lek en de Oude Rijn. Bij Bodegraven, verrees in korte tijd het Fort Wierickerschans. Maar toen het af was, was het al overbodig: men had besloten de waterlinie naar het oosten te verleggen, omdat ook de stad Utrecht van deze verdediging moest kunnen profiteren.

Vanaf 1815 werd er een nieuwe verdedigingslinie ingericht. Vanaf 1871 heette deze officieel de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De linie van 1672 heet sindsdien de Oude Hollandse Waterlinie.

Gouden » Deze poster is vervaardigd naar alle basiscollen langs de Oude Hollandse Waterlinie.
» Illustratie voorbeeld: Jozefien Verbeet, DOG-illustraties; Frits's Erfgoedhuis Zuid-Holland,
Hilversum; Marianne van der Wal, Hilversum; Jeroen van den Broek, Hilversum; Jeroen
van Nieuwenhuize, Hilversum; Peter Nijntj, Utrecht; Ontwerpers grafisch ontwerp > Redactie: Marlène
van Laren > Met dank aan: Marc Laman, Marlies Weltenberg, Evelien Massinkhuij, Olaf van
der Grinten, Erfgoedhuis Zuid-Holland is een provinciaal kennis- en servicecentrum dat zich (in opdracht
van de Provincie Zuid-Holland) inzet om geschied te behouden, benutten en beleven. Voor meer
informatie: www.erfgoedhuis-zh.nl > www.geschiedenisverzuimd.nl > De ontwikkeling
van het onderwijsproject "Oude Hollandse Waterlinie" is mede mogelijk gemaakt met steun van
de provincie Zuid-Holland > naar van uitgave 2017